

19. A tanulók közötti különbségek figyelembe vétele. Speciális bánásmódot igénylő tanulók az iskolában.

Átlagtól eltérő tanulók: azok az ép értelmi gyerekek, akik képességeikben vagy magatartásukban jelentősen eltérnek a csoporttársaiktól (életkori jellemzőkben), de speciális iskolai nevelésre nem szorulnak.

Képességben:

- pozitív: okos, intelligens, tájékozott, kreatív, normatudó...
  - negatív: tanulási nehézségekkel küzdő gyerekek
- Tünet: lemarad, nem tudja mondatokba foglalni mondanivalóját

OK: belső (agyműködés eltérés ...)
külső (család, iskola – rossz tanár)

Stratégia: ok megszüntetése
korrepetálás, felzárkóztató programok

Magatartásban: magatartási zavar gyakran tanulási nehézségekkel járnak együtt. A teljesítménykudarcot szinte törvényszerűen kísérik az interperszonális kapcsolatok zavarai. A beilleszkedési nehézségek elmaradást okoznak a tanulásban.

- agresszív: agresszió látványa illetve az agresszió megjutalmazása fokozza, leginkább frusztráció eredményezi. Az agresszió esetleg önjutalom szerepet is betölthet: önbizalom fenntartása, növelése. Kudarc.
- regresszív: visszahúzódó. A pedagógus számára gyakran észrevétlen marad.

Egyéb: pl.: szökés, csavargás, lopás, hazudozás, káros szenvedélyek

Funkciózavarok

Intézményi sajátosságok:

- ált. a legfőbb követelmény a rend. Ebből a rendszerből való kilógás deviánsá minősít.
- ismeretszerzésben a konvergens (összetartó) és divergens (szétágazó) gondolkodás egyaránt szükséges. De a divergens gondolkodás sokszor büntetett mert pl humorérzéssel, kreativitással, szokatlan asszociációkkal jár együtt.
- fokozott teljesítménykényszer és az ismeretszerzési motiváció nem megfelelő alakulása.

A beilleszkedési zavarok szempontjából az iskola alakító, befolyásoló lehetőségei:

- az értelmi képességek kibontakoztatása, a tanulmányi kudarc lehetséges következményeinek megelőzése, enyhítése
- a társadalmi értékek, normák és magatartásmódok interiprizálása. Az iskolai érték- és normarendszer elutasításának megelőzése
- pozitív értékeket hordozó közösségekkel, egyénekkal való együttműködés a produktív tevékenység és az önfejlesztés érdekében. Eltávolodás megelőzése, a negatív szerepviselkedés kialakulásának befolyásolása.
- reális, illetve pozitív énkép és önértékelés kialakulása. Az önértékelési zavar létrejöttének és a teljesítménymotiváció csökkenésének megelőzése.

Differenciált tanulási forma

Főleg középiskolásoknál célszerű alkalmazni.

Az általános iskola feladata az lenne, hogy a társadalmi különbségeket kompenzálja. De sajnos vannak tagozatos osztályok, amely már egyfajta megkülönböztetést jelent. Kialakul egyáltalán osztályközösség? Akarnak iskolán kívül is találkozni? Megértik egymást a fiúk és a lányok.

Az egyes csoportok a témából vagy ez óra anyagából csak egy részlettel foglalkoznak öntevékenyen. Az anyag egészébe a tanári bevezető, majd a csoportok beszámolóit, a tanári összefoglaló és a tankönyv alapján nyernek betekintést. A vállalt kérdéssel részletesen, fokozott önállósággal foglalkoznak. A differenciáltság mértékének több változata van:

A differenciálás feladata:

- felzárkóztatás
- szintentartás
- tehetséggondozás

A differenciált oktatás ma ritka, mert nagy felkészülést és energiát igényel.

1. Differenciált munka, de kiegészítve azonos feladatokkal

Az azonos kérdések az alapvető összefüggések megértését és megszilárdítását segítik, a csoportonként eltérő feladatok pedig a tárgy többoldalú megvilágítását szolgálják.

2. A csoportok a téma más-más részével foglalkoznak

Nincs közös anyag, hanem a csoportok az osztály előtt álló feladatokból egy részt vállalnak és feldolgoznak.

A következőkre kell ügyelni:

- Mást jelent az anyag logikai tagolásaként adódó részkérdések száma, és mást az osztályban működő csoportoknak a száma.
- Célszerű az óra anyagát 3-5 logikai egységre bontani, és azok közül egy téamrészrel két esetleg három csoport is foglalkozik.

3. A csoport a kapott feladatot egymás között tovább bontja

Főbb indítékai:

- kevesebb munkabefektetés
- jobb, elmélyültebb feladatmegoldás

A differenciált munkanormát főként akkor lehet alkalmazni, ha az óra anyaga viszonylag önállóan is tanulmányozható részekből áll, s a részeket összefűző logikai szálakat a tanár az óra elején, a csoportmunka megkezdése előtt már elég határozottan meghúzta, tehát valamennyi csoport előtt világos, hogy az általa tanulmányozott kérdés miként tagolódik a nagy egészbe. Az előfeltétele ennek a munkaformának.

Annak érdekében, hogy a tanulók társaik munkájáról ne csak homályosan tájékozódjanak, a tanárnak ügyelnie kell a következőkre:

- Ha az óra anyaga zárt logikai szerkezetű, akkor vagy frontális formában vagy homogén munkaformában célszerű dolgozni.
- Ha a tanár a differenciált változat mellett dönt, arra kell törekednie, hogy a feldolgozásra kerülő anyag globálisan, fő vonásaiban már a csoportmunka megkezdése előtt tisztán álljon a tanulók előtt.

Egy kísérlet szerint a saját anyag világos megértését tekintve 77%-os, más csoportok anyagát illetően 62%-os szintet mutatott az osztály. Ez volt a legnagyobb eltérés.

A differenciált formák alkalmazásakor ennek mértékét még csekélyebbre lehet szorítani. Az órák felépítése:

1. problémafelvető célkitűzés
2. a feladat vizsgálati módjának megbeszélése, és a részkérdések kijelölése
3. a csoportok munkája
4. beszámolás
5. a tanár rövid összefoglalása, ha szükséges, korrekciója és kiegészítése

A váz lényege:

- egészből való kiindulás
- a részeket vizsgálati és az eredmény összesítése
- az egységes kép kialakítása

Speciális bánásmódot igénylő tanulók:

1. Lassú tanulók:

Intelligenciájuk még a normál övezetbe tartozik, de alacsony (IQ = 70-85), és ez teljesítményüket, tanulmányi előmenetelüket rontja, lassítja. Ezeknek a gyerekeknek a problémáinak a megoldásában segíthet a kompenzáló tanítás vagy a korrekciós tanítás.

2. Tehetséges tanulók

Átlag feletti intelligencia, kiemelkedő teljesítmény bizonyos részképességekben, kitartás és kreativitás jellemzi őket. 3 féle tanári stratégia javasolható:

- gyorsítás, léptetés: a tanulmányoknak a megszokottnál gyorsabb elvégzése
- gazdagítás, dúsítás: a tananyag feldúsítása a tanuló érdeklődési területének megfelelően
- elkülönítés: a tehetséges tanulók külön osztályokban, iskolákban történő képzése

Tanári feladatok:

- tehetségfelismerés
- tehetséggondozás: iskolarendszeri szinten
tanórán
tanórán kívül

Tehetség típusok

3. Hátrányos helyzetű tanulók Veszélyeztetett gyermekek.

Alacsony szocio-ökonómiai státuszú családokból származnak. Rossz anyagi helyzet, a szülők általában csak elemi nevelési ismeretekkel rendelkeznek, kevésbé törődnek gyermekük iskolai előmenetelével. Ilyenkor a tanár lehetőségei meglehetősen korlátozottak. Segítsük hozzá a hallgatót megfelelő orvosi ellátáshoz, étkezéshez legalább az iskolában. Vessen be minden eszközt a motiválásukra.

Okok (család, iskola, környezet)

Tennivalók: korrekció, prevenció

4. Tanulási zavarral küszködő tanulók

Átlagos intellektusú, de valamilyen részképességekben nehézségeket mutató tanulók (dyslexia, dysgraphia, dyscalculia). Ezek általában speciálisan a problémára

kifejlesztett fejlesztő programokat igényelnek, gyakran gyógypedagógus bevonásával. Individualizált oktatási terv szerepe.

- Csoportosításuk:
- speciális pedagógiai bánásmódot igénylők
  - tanulási nehézségekkel küzdő tanulók
  - magatartás zavarokkal küzdő tanulók
  - kivételes képességű tanulók

5. Alulteljesítő tanulók

Tartósan a képesség szintjük alatt teljesítő tanulók. Ennek oka az érzelmi, szociális szféra zavarával függ össze. Mivel sokféle oka lehet, így a beavatkozás is különböző lehet.

Pszichodinamikai: a tünet hátterében levő tényezőket, pl. családi problémákat próbálják feltárni, a sokszor tudattalan hatótényezőket azonosítani, és ez alapján kezelni a gyermekeket. Ez pszichológusi kompetencia. A tanár megpróbálkozhat az osztálybeli tanulási környezet megváltoztatásával, illetve az alapvető készségek fejlesztésével. A legfontosabb mindig a korai azonosítás és a prevenció (megelőzés).

6. Nehezen nevelhető tanulók

Ide tartozik az agresszív (támadó), a regresszív (védekező, túlzottan visszahúzódó) és az erkölcsi magatartás zavaival (pl. lopás, hazudozás) küszködő tanuló. Ennek oka lehet a központi idegrendszer működési zavara, de a kedvezőtlen családi légkör, helytelen nevelési eljárások is. A pedagógus szerepe a prevencióban és a korrekcióban (tünetek tanulmányozása, okkeresés, elemzés, tervkészítés) is jelentős.

Fogalom meghatározás, elnevezés változatok

A nehezen nevelhetőség tünetcsoportjai, tünetei.

Tennivalók: - általában:

- Tanári hozzáállás (attitűd)
  - Segítségnyújtás általánosságban
- konkrétan

7. Gyógypedagógiai problémák

Pl. hallásban akadályozott (nagyothalló, siket), mozgásban akadályozott, beszédében akadályozott (dadogó, hadaró stb.), tanulásban akadályozott (értelmi fogyatékos), látásában akadályozott (gyengénlátó, vak) tanulók. Ezekkel a tanulókkal az esetek többségében külön gyógypedagógiai intézmények foglalkoznak, de enyhébb fogyatékoságok a normál iskolákban is megjelennek, bagy türelmet, tapintatot igényelnek.

Alapfogalmak:

Adaptív tanítás: A közös oktatási cél elérése olyan tanulókkal, akik a képességeikben, teljesítményükben, tanulási stílusukban erősen különbözőek. Ilyen:

- Korrekciós tanítás: ha az adott tanuló nem rendelkezik a következő anyagrész előfeltételeivel, és ezeket a hiányosságokat próbáljuk korrigálni.
- Kompenzáló tanítás: A hiányosságok felszámolása a kompenzálás, a tanulók erősségeire támaszkodás útján történik.

Azon területek, melyeken különbségek lehetnek a tanulók között:

Intelligencia, kreativitás, kognitív stílus, tanulási stílus, a család, a diák személyisége, stressz

Tanulók közötti különbségek (Győri Tibi)

1. Fiú-lány különbségek

1.1. Szocializációs tényezők

- 1.1.1. Társadalmi nézetek a férfiak és nők szerepéről.
- 1.1.2. „Fiús” és „lányos” tantárgyak.
- 1.1.3. A nemek együtt vagy külön oktatásának szokásai.
- 1.1.4. A nemek aránya a különböző iskolatípusokban.
- 1.1.5. Tanárok-tanárnők aránya.
- 1.1.6. A fiúk és lányok eltérő választásai (iskolai programok, stb.).

1.2. Pszichológiai tényezők

- 1.2.1. A fiúk és lányok eltérő érési-fejlődési üteme.
- 1.2.2. Eltérő intelligencia-faktor mintázat (még nem bizonyított¹).

1.3. A nemek között megmutatkozó különbségek

- 1.3.1. Tanulói teljesítményben (lányok: verbális és nyelvi képességek, fiúk: numerikus, térbeli tájékozódást feltételező matematikai és természettudományos tanulmányok²).
- 1.3.2. Érdeklődésben.
- 1.3.3. Attitűdökben.
- 1.3.4. Individuális különbségek mértéke nagyobb a nemi differenciáknál.
- 1.3.5. Tantárgyi kötődések (lányok: magyar, ének, nyelvek; fiúk: fizika, földrajz, testnevelés, technika³)

2. Általános értelmi különbségek

2.1. Dominánsan öröklési hatásokra vezethető vissza.

2.2. Az intelligencia nem egységes szerkezetű képesség:

- 2.2.1. Észlelési képesség;
- 2.2.2. Emlékezés;
- 2.2.3. Számolási képesség (numerikus k.);
- 2.2.4. Téri viszonyok megragadásának képessége;
- 2.2.5. Nyelvi megértés (verbális k.);
- 2.2.6. Beszédkészség;
- 2.2.7. Következtetés képessége⁴;

2.3. Az intelligencia a tanulási teljesítmény fontos meghatározója.

2.4. Intelligenciartományok (IQ):

- 2.4.1. 70 pontnál kezdődik az ép képezhető gyerekek tartománya (debilitás határa);
- 2.4.2. 80-120 pont közé esik az esetek 95%-a;
- 2.4.3. Átlagos intelligencia tartomány 100 pont körül van⁵;

3. Szocioökonómiai státus (társadalmi-gazdasági helyzet)

3.1. Örökléstől független.

3.2. Erős hatása van a tanulási teljesítményekre.

3.3. Fontos tényező a tanulók szüleinek iskolai végzettsége, foglalkozása.

- 3.3.1. Felmérések kimutatták, hogy összefüggés van a szülők iskolai végzettsége és a gyerek teljesítménye között: alacsonyabb végzettség mellett alacsonyabb matematikai, olvasási, stb. teljesítmény figyelhető meg⁶.

¹ Báthory Zoltán: Tanulók, iskolák, különbségek – Okker Kiadó, Bp., 1997 – 77. oldal

² L.E.Tyler, 1969.

³ Báthory Zoltán: Tanulók, iskolák, különbségek – 81. oldal

⁴ L.L.Thurstone

⁵ Szegedi-Kun, 1983.

3.3.2. Ez nagyfokú esélyegyenlőtlenséghez vezet.

3.4. Szintén fontos tényező a *család nagysága, jellege, életkörülményei, értékrendje, kohéziójának mértéke, kommunikáció jellege, beszélt rétegnyelv.*

4. Család és iskola

4.1. A családi-otthoni és az iskolai-pedagógiai hatásrendszer eltérően hat a gyerekre. Van, aki azt mondja, hogy az iskola szerepe csekély a tanulók értelmi fejlődése, személyiségük alakulása szempontjából, s a család szerepét hangsúlyozza. De vannak olyanok is, akik az ellenkezőjét állítják.

4.2. Az iskolázás kezdetén a családi hatás jelentősebb, később azonban az erőviszonyok megfordulnak (középiskola vége felé).

5. Speciális bánásmódot igénylő tanulók az iskolában (differenciálás)

5.1. A differenciálás két fő területe:

5.1.1. A tanulócsoporthoz, osztályok szervezése.

5.1.2. A tananyag kiválasztása, a tananyag elrendezése, a tanuláshoz szükséges idő megszabása.

5.2. Tanulócsoporthoz

5.2.1. Homogén osztályszervezés: közel azonos képességű gyerekek kerülnek egy osztályba.

5.2.1.1. Magyarországon hasonló törekvés a tagozatok beindítása (zenei sport, stb.).

5.2.1.2. Azonban a társadalmi hatások áttörték a pedagógiai elképzelést, s a differenciálásból szelekció lett.

5.2.2. Heterogén osztályszervezés: eltérő különbségű tanulók egy csoportban.

5.2.2.1. A szociális klíma, a tanulási kedv és az érzelmi viszonyok szempontjából sokak szerint ez a kedvezőbb forma.

5.2.3. Tanulók egyéni pedagógiai gondoskodása (individualizálás).

5.3. Tantárgyak, óraterv

5.3.1. A differenciált tanulásszervezés leghatékonyabb eszköze a tanítási tartalom és a tanítási idő rugalmas kezelése.